

Universiteit Utrecht *Universiteitscentrum De Uithof in Utrecht*

Ontwerpers OMA/Art Zaaijer (stedenbouw), Rem Koolhaas en Christophe Cornubert/OMA, Willem Jan Neutelings/Neutelings Riedijk Architecten, Ben van Berkel/UN Studio, Rudy Uytenhaak, NL Architects, Evelien van Veen/Drost + van Veen architecten, Wiel Arets, Erick van Egeraat, Mecanoo, Mart van Schijndel (architectuur), Adriaan Geuze/West 8 (landschap) **Aannemers** diverse (niet gespecificeerd) **Planvorming en realisatie** 1989–2005

Juryrapport

Het project 'De vernieuwing van De Uithof' is in meerdere opzichten uitzonderlijk. Zowel het type opdrachtgever – eigenlijk een traditionele bouwheer – als de opgave zijn voor Nederlandse begrippen eigenlijk hors categorie. Zonder reserve is er grote waardering voor de vasthoudendheid van principaal Aryan Sikkema, die al een kleine twintig jaar leiding geeft aan de realisatie van universiteitsgebouwen in Utrecht. Van De Uithof heeft hij inmiddels een 'Openluchtmuseum van de moderne Nederlandse architectuur' gemaakt. Met grote gedrevenheid heeft hij zich op de vernieuwing van de dertig jaar oude universiteitswijk gestort en een stimulerende, voorwaardenscheppende rol gespeeld bij de architectonische vervulling van zijn – en de architecten hún – dromen. Een opdrachtgever – betrokken, meedenkend, inlevend, maar ook kritisch en duidelijk – die iedere architect zich wenst. Maar is 'het project' geslaagd? Architectonisch zeker. Maar de gebiedsontwikkeling – met aandacht voor de samenhang, het groen, de openbare ruimte – ervoer de jury nog steeds als onbevredigend. Ondanks de inschakeling van externe deskundigen op dit vlak. De over het algemeen prachtige gebouwen fungeren als zetstukken in een spel waarbij onvoldoende aandacht is voor de 'gewone' behoeften van een student. Zijn pauzeloopje moet hij nog steeds maken in een winderige, tamelijk onherbergzame wijk die onveranderd een 'onaffe' indruk maakt. Er zou een extra slag moeten worden gemaakt om ook aan dit aspect volwaardig tegemoet te komen. Pas dan kan gesproken worden over een voorbeeldige campus van de 21e eeuw.

In de jaren zestig van de vorige eeuw werden buiten de stad Utrecht de eerste gebouwen van De Uithof gerealiseerd. De architectuur was zakelijk: staande en liggende dozen wisselden elkaar af in het vlakke land. Er bestond nauwelijks een relatie tussen de gebouwen onderling en tussen de architectuur en de omgeving. Deze functionele aanpak was een afspiegeling van de destijds geldende architectonische en stedenbouwkundige opvattingen bij de huisvesting van universiteiten. De eerste gebouwen waren bestemd voor de bèta-faculteiten, in de jaren zeventig kregen ook de alfa-richtingen hun plek in het gebied. De toename van het aantal studenten verbeterde de sfeer in de universiteitswijk nauwelijks. Halverwege de jaren tachtig stond De Uithof bekend als kaal en koud. Om de universiteitswijk aantrekkelijker te maken en verder te ontwikkelen, was er behoefte aan een nieuw ruimtelijke plan. In 1986 verleende de universiteit aan OMA (Office for Metropolitan Architecture) de opdracht om een toekomstvisie te ontwikkelen voor De Uithof. Het opgestelde masterplan van OMA wilde de onderlinge samenhang van de afzonderlijke gebouwen versterken, de karakteristieke landschappelijke kwaliteiten waarborgen en de ruimte tussen de gebouwen benutten. Uitbreidingen werden zoveel mogelijk geconcentreerd binnen een cluster met een eigen sfeer. Om het contrast tussen landschap en bebouwing, dus tussen oud en nieuw nog verder te versterken, is de oriëntatie van de clusters en de nieuwe bebouwing strikt orthogonaal noord-zuid/oost-west gehouden. Deze strikte oriëntatie onderscheidde zich hierbij van de historisch, meanderende beddingen van de waterlopen en de houtwallen. Belangrijk element in het plan is de ontwikkeling van de oost-westas, die als centrumboulevard moet gaan fungeren. Aan deze boulevard zijn de algemene voorzieningen als een aula, bibliotheek en horeca gevestigd. OMA noemde dit gedeelte de 'kashbazone'. De globale richtlijnen voor de omgang met de omgeving zijn eveneens in het masterplan opgenomen. Het landschapsarchitectenbureau West 8 werd echter aangehouden voor het maken van een gedetailleerd groenstructuurplan. Dit plan wordt gefaseerd uitgevoerd in relatie tot concrete bouwprojecten. OMA's visie biedt een structuur waarin toekomstige veranderingen en uitbreidingen kunnen worden opgenomen. Zo is het plan uit 1986 nog niet zo lang geleden, met handhaving van de oorspronkelijke

uitgangspunten, geactualiseerd en aangepast aan de nieuwe ontwikkelingen, zoals het huisvesten van een aantal faculteiten van de Hogeschool van Utrecht en de ontwikkeling van het universiteitsterrein tot een campus met circa 3000 kamers. In de komende jaren wordt er gewerkt aan het versterken van de woonfunctie, het optimaliseren van het openbaar vervoer, de uitbreiding van de openbare voorzieningen en een science park. Als deze onderdelen gerealiseerd zijn, is er definitief afscheid genomen van het eendimensionale karakter van De Uithof.

Aryan Sikkema, al twintig jaar werkzaam bij de universiteit, was bij alle universitaire projecten intensief betrokken als vertegenwoordiger van het College van Bestuur, de opdrachtgever en beheerder van De Uithof. In samenwerking met stedenbouwkundige Art Zaaijer (voorheen werkzaam bij OMA) begeleidt hij – naast de projecten van de Universiteit Utrecht – ook de gebouwen van andere partijen, zoals de Hogeschool van Utrecht. Zaaijer en Sikkema brengen advies uit over de architectenkeuze en bewaken de kwaliteit en samenhang op het gebied van de architectuur en stedenbouw. Hoewel de positie van de universiteit stevig is – men beschikt over de grond – moet er wel altijd consensus worden bereikt met de gemeente Utrecht over de plannen. Dit overleg verloopt doorgaans zeer constructief.

Niet iedereen kan begrip opbrengen voor de moeite die wordt gedaan om universiteitsgebouwen van een bijzondere architectonische kwaliteit te verwezenlijken. Regelmatig krijgt de opdrachtgever te horen dat het geld voor de gebouwen misschien wel beter in het onderwijs gestopt kan worden. De uitgaven voor de gebouwen lopen echter in de pas met de huisvestingsbudgetten van andere universiteiten.

Zo'n twintig jaar na de eerste schetsen voor het nieuwe masterplan blijkt dat de architectuur van De Uithof zich spectaculair heeft gemanifesteerd. De gebouwen zijn nationaal en internationaal gepubliceerd, een aantal gebouwen heeft architectuurprijzen gewonnen en de buitenlandse architectuurtoerist is er een veel geziene gast. Zo trekt het Educatorium van Rem Koolhaas/OMA bijvoorbeeld veel bekijks. Niet alleen dankzij de faam van de architect, maar vooral ook vanwege de innovatieve wijze van materiaaltoepassing en de organisatie van het programma. Het ontwerp is gebaseerd op een betonnen gevouwen plaat die zowel dienstdoet als vloer en als plafond. De verschillende 'velden' die

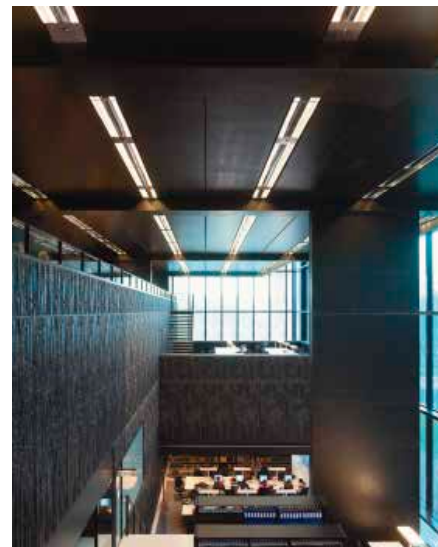
hierdoor ontstaan herbergen aula's, tentamenzalen, een mensa en een fietsenstalling. Maar ook de andere gebouwen kennen een bijzondere vormgeving met veel aandacht voor detail in zowel exterieur als interieur. Zo lijkt het Minnaertgebouw van Neutelings Riedijk van buiten een robuuste sculptuur, maar heeft het een bijna poëtisch interieur. De bedrukte gevelplaten met een patroon van bladeren van de onlangs opgeleverde bibliotheek van Wiel Arets geven het gebouw aan de buitenzijde een fascinerende tactiliteit en zorgen in het interieur voor een verrassend lichtspel. Maar ook bij de kleinere projecten wordt er gezocht naar een verbijzondering. Het buitenterras van de Basketbar van NL Architects is bijvoorbeeld vormgegeven als een feloranje circulaire zitkuil en de middenstip van het opgetilde basketbalveld fungeert als bovenlicht in het interieur van de bar.

Boven Stedenbouwkundig plan, OMA/ Art Zaaijer

Onder Interieur Universiteitsbibliotheek, Wiel Arets

Boven Exterieur Universiteitsbibliotheek, Wiel Arets

Linksboven Op de voorgrond het Educatorium, OMA

Linksonder Basketbar, NL Architects

Rechts Trans II met op de voorgrond Basketbar, NL Architects

Links Interieur Minnaertgebouw,
Neutelings Riedijk Architecten

Rechts Exterieur Minnaertgebouw,
Neutelings Riedijk Architecten

Studentenhuisvesting Cambridge
Complex, Rudy Uytenhaak